

SON DEĞİŞİKLİKLERDEN SONRA TÜRK PATENT HUKUKUNUN ANAHLATLARI

Prof. Dr. Selçuk ÖZTEK*

551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname 27 Haziran 1995 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Böylece 23 Mart 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunu tarihe kavuşmuş olmaktadır.

Aslında, buluş yapma faaliyeti alanında yeni bir düzenlemeye ihtiyaç bulunduğu çok uzun zamandan beri ısrarla ifade edilmiş ve bu çerçevede birçok tasarı hazırlanmıştır. Fakat bu tasarılar bir türlü kanunlaşmamış ve bir asırdan fazla bir süre eski bir kanunla yetinmek zorunda kalınmıştır. 23 Mart 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunu 5 Temmuz 1844 tarihli Fransız kanununun bir tercümesi olduğundan, 21. asrın eşiğinde bulunduğumuz bir dönemde, 19. asrın ortalarında hazırlanmış bir düzenleme ile hiç kuşkusuz tatminkâr sonuçlara ulaşamazdı. Bunun esasa ilişkin nedenlerini uzun uzadıya açıklamaktansa, olaya sırf şekli bir açıdan bakarak, İhtira Beratı Kanunu'nun örneğin 1. maddesini aktarmak yeterli olacaktır: "Hiref ve sanayie dair her nevi ihtiraat ve keşfiyat ve islahattan istifade hakkı mucit ve kâşif ve muhlislere aittir ve bu hakkı istifade mevaddi atiyede tayin olunan müddetler ile meşrut olmak üzere tarafı Devletten berat itası ile tasdik olunur." O itibarla, dili gibi, içerdiği düzenleme de eskimiş olan ve artık yetersiz kalan İhtira Beratı Kanunu'nu uğurlarken hüzünlemeye pek de gerek yoktur.

551 sayılı kanun hükmünde kararname çerçevesinde patent hakkı; Devlet tarafından sağlanan ve sahibine, konusunu teşkil eden buluşun münhasır yararlanma ve kullanımını sağlayan bir haktır. Böylece, buluş sahibi buluşunu toplum yararına onun bilgisine sunmakta, buna mukabil Devlet de buluş sahibine buluşun belli bir süre münhasır yararlanma ve kullanımını tahsis etmeyi taahhüt etmektedir.

Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü tarafından düzenlenen bu Seminer çerçevesinde bana ayrılan kısa zaman parçası içinde, 551 sayılı kanun hükmünde kararnamenin sadece önemli bazı noktalarına kısaca işaret etmekle yetinebileceğim. Bu açıklamalar, tamamen, yeni düzenlemeyi takdim niteliğinde olup

* Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

kanun hükmünde kararnamenin aslında çok daha etraflı bir inceleme gerektirdiğini ve bazı hususlarda ciddi tartışmalara sebebiyet vereceğini şimdiden belirtmek isterim.

551 sayılı kanun hükmünde kararnameye göre, bir buluşa patent hakkı verilebilmesi için esasa ve şekle ilişkin bazı şartların yerine gelmesi gerekmektedir.

Esas yönünden, bir kere, bir buluşa patent verilebilmesi için o buluşun sanayiye uygulanabilir olması gerekmektedir (m.10). Buluş, tarım da dahil sanayinin herhangi bir dalında üretilebilir (elde edilebilir) veya bir çalışma aracı olarak kullanılabilir nitelikte ise onun sanayiye uygulanabilir olduğu kabul edilir. İkinci olarak, bir buluşa patent verilebilmesi için onun yeni, yani o zamana kadar bilinmeyen ya da bilinenden ayrı olması lazımdır. Bir buluş eğer yeni değilse ya umumun malıdır ya da üzerinde zaten bir şahsın kural olarak tekel hakkı vardır. 551 sayılı kanun hükmünde kararname “yenilik şartı”nı, tekniğin bilinen durumuna dahil olmayan buluşun “yeni” olduğunu belirtmek suretiyle tanımlamıştır. 551 sayılı kanun hükmünde kararnameye göre, “tekniğin bilinen durumu”; patent başvurusunun yapıldığı tarihten önce, buluş konusunda dünyanın herhangi bir yerinde toplumca erişilebilir yazılı veya sözlü tanıtım, kullanım veya bir başka yolla açıklanan bilgilerden oluşur. Şu halde, şayet buluş yayılmış, yani muayyen bir şahıslar grubu o buluştan haberdar olup icabında buluşu kullanabilme imkânına sahip olmuşsa veya şayet buluş yayımlanmış, yani orta derecede kabiliyetli bir meslek erbabı tarafından uygulanabilme imkânını verecek şekilde herhangi bir surette ve herhangi bir dilde alenen açıklanmışsa, yenilik yoktur. Ancak, bu ilkenin mutlak bir şekilde uygulanması haksız sonuçlara yol açabileceği için, kanun hükmünde kararname bazı istisnalara yer vermiş ve örneğin buluşun bizzat kendi sahibi tarafından açıklanmasını, bir müddetle sınırlı olmak kaydıyla (başvuru tarihinden önceki 12 ay), yeniliği ortadan kaldıracı bir hal olarak telakki etmemiştir (m.8/a, b). Patent verilebilmesi için mevcudiyeti gerekli esasa ilişkin üçüncü şart; yaratıcı faaliyet şartıdır. Bu şartı 9. madde şu şekilde ifade etmektedir: “Buluş, ilgili olduğu teknik alandaki bir uzman tarafından, tekniğin bilinen durumundan aşikâr bir şekilde çıkarılmayan bir faaliyet sonucu gerçekleşmiş ise, tekniğin bilinen durumunun aşıldığı kabul edilir” ve dolayısıyla buluş yaratıcı bir faaliyetin ürünü olarak telakki edilir. Şu halde, buluş, ilgili olduğu teknik alandaki bir uzmanın tekniğin bilinen durumundan hareketle az bir zihni gayretle ulaşabileceği nitelikte olmamalıdır. Referans olarak bir “uzman”, yani o alanda iyi yetişmiş bir meslek erbabı alındığına göre, buluşun seviyesinin oldukça yüksek olması lazım gelecektir.

Bazı buluşlar, esasa ilişkin şartları taşıyalar dahi bu buluşlara patent verilemeyecektir. Bunlar; konusu kamu düzenine veya genel ahlâka aykırı olan buluşlar ile bitki veya hayvan türleri veya önemli ölçüde biyolojik esaslara dayanan bitki veya hayvan yetiştirilmesi usulleridir (m.6, f.4).

Bazı konu ve uygulamalar ise, buluş niteliğinde sayılmayarak bunlara patent verilmesi engellenmiştir. 551 sayılı kanun hükmünde kararnamenin buna ilişkin 6. mad-

desi, aslında, bir buluştan bahsedebilmek için, esasa ilişkin bir dördüncü şartın daha söz konusu olduğunu düşündürmektedir ki, o da bir "buluş"un mevcudiyetidir. 6. maddeye göre, şu hallerde bir "buluş"tan bahsedilemeyecektir: keşifler, bilimsel teoriler, matematik metotları; zihni, ticari ve oyun faaliyetlerine ilişkin plan, usul ve kurallar; edebiyat ve sanat eserleri, bilim eserleri, estetik niteliği olan yaratmalar, bilgisayar yazılımları; bilginin derlenmesi, düzenlenmesi, sunulması ve iletilmesi ile ilgili teknik yönü bulunmayan usuller; insan veya hayvan vücuduna uygulanacak cerrahi ve tedavi usulleri ile insan ve hayvan vücuduyla ilgili teşhis usulleri.

Patent verilebilmesi için mevcudiyeti gerekli şekil şartları ise kanun hükmünde kararnamenin 42 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu şartlar başlıca iki etap içermektedir: başvuru ve patentin verilmesi.

Patentin elde edilmesi otomatik değildir; buluş sahibi patent elde edebilmek için Türk Patent Enstitüsü'ne başvuruda bulunmalıdır. Başvuru dilekçesine eklenecek belgeler kanun hükmünde kararnamenin 42. maddesinde sayılmıştır; başvuru sırasında veya başvuru tarihinden itibaren en geç 7 gün içinde bir ücret ödenmesi gerekmektedir; bu ücret ödenmediği takdirde başvuru geri alınmış sayılır. Başvuru Türkiye'de ikametgahı olan veya sınaî ya da ticari faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişiler tarafından yapılabilir. Paris Anlaşması'na üye devletlerden birinin tabiiyetinde olan gerçek veya tüzel kişiler de başvuruda bulunabilirler; diğer devletlerin tabiiyetinde olan gerçek veya tüzel kişiler ancak karşılıklılık şartı yerine geliyorsa başvuruda bulunabilirler (m.2). Başvuruda, buluşu yapanın mutlaka belirtilmesi lazımdır; eğer başvuruda bulunan, buluşu yapan değilse, başvuruda bulunan kişinin buluşu yapan veya yapanlardan patent isteme hakkını ne şekilde elde ettiğini başvuruda açıklaması gerekir; aksi takdirde başvurunun incelenmesine geçilmez (m.44).

Başvuru sahibi ile ilgili olarak "çalışanların buluşları"na, özellikle işçi buluşlarına da kısaca değinmek gerekmektedir. Bu konuda 551 sayılı kanun hükmünde kararname etraflı bir düzenleme getirmiştir (m.16 vd.). Buna göre, işçi buluşları; hizmet buluşları ve serbest buluşlar olarak ikiye ayrılmaktadır. İşçinin, iş ilişkisi sırasında, bir işletme veya kamu idaresinde yükümlü olduğu faaliyeti gereği gerçekleştirdiği veya işletmenin ya da kamu idaresinin büyük ölçüde deneyim ve çalışmalarına dayanan buluşu hizmet buluşu olarak adlandırılır. Bunun dışındaki bütün işçi buluşları ise serbest işçi buluşlarıdır. İşçi bir hizmet buluşu yaptığı zaman, bu buluşunu yazılı olarak veya geciktirmeksizin işverene bildirmek zorundadır. Bu bildirim alan işveren, bildirim tarihinden itibaren 4 ay içinde hizmet buluşu üzerinde tam veya kısmi hak talep edebilir. İşveren buluş üzerinde tam hak talep ederse, buluş üzerindeki tüm haklar işverene geçmiş olur; buna mukabil işçi de kendisine uygun bir bedelin ödenmesini isteme hakkını kazanır. İşveren hizmet buluşu üzerinde kısmi hak talep ederse, o buluşu sadece kullanma hakkını elde eder ve işçi, buluşunu dilerse başkalarına da kullandırabilir. Ancak, işverenin buluşu kullanması, işçinin bu buluşu başkalarına kul-

landırtmak suretiyle değerlendirmesini önemli ölçüde güçleştiriyorsa, işçi işverenin tam hak kullanmasını veya buluşun serbest bırakılmasını talep edebilir. İşverenin kısmî hak kullanması halinde işçi kendisine uygun bir bedelin ödenmesini talep edebilir. İşverenin hizmet buluşuna ilişkin tam veya kısmî hak talebinde bulunması üzerine işçi tarafından talep edilen bedel üzerinde taraflar anlaşamazlarsa, bu anlaşmazlık tahkim yoluyla çözümlenir. İşveren, kendisine bildiri yapılan bir hizmet buluşu için patent başvurusunda bulunma hakkına sahiptir; hatta, bu konuda kendisine başvuruda bulunma mecburiyeti dahi yükletilmiştir. İşveren, hizmet buluşu üzerinde tam hak talebinde bulunması halinde, buluşun yabancı ülkelerde korunması için de başvuruda bulunma hakkına sahiptir. İşçi bir iş ilişkisi içinde iken serbest bir buluş yaptığı takdirde durumu yine geciktirmeden işverene bildirmekle yükümlüdür. Şayet serbest buluş işletmenin ilgili olduğu iş alanına giriyorsa veya işletme bu buluşun ilgili olduğu alanda faaliyette bulunmak için ciddi hazırlıklar içinde ise, işçi, serbest buluşunu başka bir şekilde değerlendirmeye başlamadan önce, buluşundan, tam hak elde etmeden, belli şartlarla yararlanabilmesi için işverene teklifte bulunmak zorundadır (m.32); işveren yapılan teklifi kabul eder, fakat önerilen şartları uygun bulmazsa, bu şartlar mahkemece tespit edilir. 551 sayılı kanun hükmünde kararnamenin işçi buluşlarına ilişkin hükümleri işçinin aleyhine olacak şekilde sözleşme ile değiştiremeyeceği gibi, bu hükümlere aykırı olmamakla birlikte işçi aleyhine hakaniyete aykırı sonuçlar doğuran sözleşme de yapılamayacaktır (m.34 ve 35). 551 sayılı kanun hükmünde kararnamenin hizmet buluşları ve serbest buluşlara ilişkin düzenlemesi, esas itibarıyla özel hukuk ilişkisine tabi olarak çalışan işçilerin buluşları için geçerli olmakla birlikte; genel, katma, özel bütçeli kamu kuruluşları ve kamu iktisadî teşebbüsleri ile bağlı ortaklıklarında çalışan memurların buluşları hakkında da uygulanır (m.39). Ancak, üniversite öğretim elemanlarının buluşları serbest buluş sayılır (m.41). Fakat öğretim kurumu buluşla sonuçlanan araştırmalar için belli araç ve gereçleri sağlamak suretiyle harcamalarda bulunmuşsa, buluş sahibi öğretim elemanı buluşu ne şekilde değerlendirdiğini ve ne kadar kazanç elde ettiğini öğretim kurumuna bildirmek zorundadır; bunun üzerine öğretim kurumu, bu kazancın, yaptığı harcamalar tutarını aşmayacak bir kısmının kendisine verilmesini talep edebilir.

Yapılan başvurunun incelenmesine gelince; bu konuda 551 sayılı kanun hükmünde kararname son derece detaylı ve kazüistik bir düzenleme getirmiştir.

Başvurunun incelenmesi prosedürü şekli bir inceleme ile başlar. Bu inceleme çerçevesinde başvurunun kararnamenin 42 ila 52. maddelerinde öngörülen şekli şartlara uygun olup olmadığı; başvuru konusunun patent verilerek korunamayacak buluş ve konular kapsamına girip girmediği ve sanayiye uygulanabilir olup olmadığı araştırılır. Böylece yapılan şekli inceleme sonucunda bir eksikliğin bulunmadığı anlaşılır veya eksiklik giderilirse, başvuru sahibine, şayet önceden böyle bir talebi olmamışsa, tekniğin bilinen durumu ile ilgili araştırma yapılması için talepte bulunması gerektiği bildirilir. Başvuru sahibi kural olarak başvuru tarihinden itibaren 15 ay içinde

yapması gereken bu talebi yapmazsa başvurusunu geri almış sayılır (m.56). Bu talepten sonra, ayrıca, başvuru yayınlanarak toplumun incelemesine açılır. Başvuru sahibinin talebinden sonra tekniğin bilinen durumu ile ilgili araştırma yapılır ve böylece "yenilik şartı"nın yerine gelip gelmediği belirlenir. Araştırma raporu Türk Patent Enstitüsü veya onun belirleyeceği ve milletlerarası niteliği tanınmış olan araştırma kuruluşları tarafından düzenlenir. Araştırma raporu başvuru sahibine tebliğ edilir ve ondan, incelenerek patent verilmesi veya incelemesiz patent verilmesi sistemlerinden hangisini tercih ettiği sorulur; ayrıca araştırma raporu, başvuru sahibinin bu konudaki tercihi de belirtilerek Enstitü tarafından yayınlanır.

Üçüncü kişiler araştırma raporunun yayınlanmasından itibaren altı ay içinde araştırma raporunun içeriği hakkında Enstitüye görüşlerini bildirebilirler; bu görüşler başvuru sahibine bildirilir ve başvuru sahibi üçüncü kişilerin araştırma raporuna ilişkin bu görüşlerine karşı kendi görüşlerini ileri sürebilir. Bütün bunlar bir dosya halinde derlenir ve başvuru sahibi prosedürü burada durdurmak istiyorsa ve tabii şayet araştırma raporu da olumlu ise, ona incelemesiz patent verilmesine karar verilir. Böyle bir durumda patent, başvuru tarihinden itibaren 7 yıl için verilmiş sayılacaktır. Ancak, 7 yıllık bu süre bitmeden önce gerek patent sahibi, gerekse üçüncü kişiler tekniğin bilinen durumunun aşılıp aşılmadığı konusunda inceleme yapılmasını ve bunun sonucunda patent süresinin başvuru tarihinden itibaren 20 yıla tamamlanmasını talep edebilirler; aksi takdirde, 7 yıllık sürenin sonunda patent hakkı sona erer (m.72). Patent verilmesi ilgili bültende ilan edilir (m.61).

Tekniğin bilinen durumu ile ilgili araştırma raporunun yayınlanmasından sonra, üçüncü kişiler, 6 ay içinde, patent verililebilirlik şartlarının mevcut olmadığını ileri sürerek başvuruya itiraz edebilirler. Bu itirazlar başvuru sahibine bildirilir ve o da itirazları itiraz süresinin bitiminden itibaren üç ay içinde cevaplandırabilir. Bundan sonra da Enstitü, patent verililebilirlik şartları bakımından gerekli incelemeyi başlatır. Bu inceleme, buluş konusunun yeterince tanımlanmış olup olmadığına, buluşun yeni olup olmadığına ve özellikle tekniğin bilinen durumunun aşılıp aşılmadığına yöneliktir. Üçüncü kişiler patent başvurusuna herhangi bir itirazda bulunmamış olsalar da başvuru sahibi bu incelemenin yapılmasını talep edebilir. Yapılan inceleme sonucunda Enstitü patent verilmesini engelleyen bir durumun bulunmadığı sonucuna varırsa, patent verilmesine karar verir (m.62). İnceleme yapılarak verildiği için bu patent süresi başvuru tarihinden itibaren 20 yıldır; bu süre uzatılmaz (m.72). İncelenerek patent verilmesi sisteminde de patent verilmesi ilgili bültende ilan edilir.

Gerek incelemesiz patent verilmesi sisteminde, gerekse incelenerek patent verilmesi sisteminde Devlet patent konusunun gerçekliğini ve yararlılığını garanti etmez (m.60 ve 62).

Patent isteme hakkı, buluşu yapana veya onun haleflerine aittir; bu hakkın başkalarına devredilebilmesi mümkündür. Bir patent başvurusu yapıldığı zaman, üçüncü

bir kişi patent isteme hakkının gerçek sahibi olduğunu iddia ederse (patent isteme hakkının gasbı), yapacağı şey bir dava açmaktan ibarettir; patent isteme hakkının başvuru sahibine ait olmadığı yolundaki bir iddia Enstitü nezdinde ileri sürülemez (m.12), daha doğrusu Enstitü'nün böyle bir iddiayı sonuçlandırmak yetkisi yoktur. Bu iddia, patent verildikten sonra ortaya atılırsa (patentin gasbı), iddia sahibi patentin kendisine devredilmesini dava etmelidir (m.13).

Patent verildikten sonra, patent sahibi, her şeyden önce, üçüncü kişilerin patent konusu ürünü satmalarını, kullanmalarını, ithal etmelerini veya kişisel ihtiyaçtan başka herhangi bir nedenle elde bulundurmalarını; patent konusu olan usulü kullanmalarını veya başka kişilere bunu kullanmaları için teklifte bulunmalarını; patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen ürünleri satışa sunmalarını, ithal etmelerini, şahsî ihtiyaçtan başka bir nedenle elde bulundurmalarını önleyebilir (m.73).

551 sayılı kanun hükmünde kararname patent lisansı hakkında etraflı hükümler içermektedir. Buna göre, patent lisansı sözleşmeye dayalı olarak verilebilir ya da zorunlu lisans söz konusu olabilir.

Patenti kullanma hakkı millî sınırların bütünü içinde veya bir kısmında geçerli olacak şekilde lisans sözleşmesine konu olabilir. Bu gibi durumlarda lisans, inhisarî lisans şeklinde verilebileceği gibi, inhisarî olmayan lisans şeklinde de verilebilir (m.88). İnhisarî lisansta, lisans veren artık başkasına lisans veremez ve hakkını açıkça saklı tutmamışsa kendisi dahi patent konusu buluşu kullanamaz. Buna mukabil inhisarî olmayan lisansta, lisans veren patent konusu buluşu kendisi kullanabileceği gibi, üçüncü kişilere de aynı buluşa ilişkin başka lisanslar verebilir. İnhisarî olmayan lisans sahibinin patentten doğan haklara tecavüz edilmesi halinde bu tecavüze bağlanan hukuk davalarını açma hakkı yoktur. Böyle bir lisans sahibi, ancak, noter aracılığıyla yapacağı bir bildirimle, gereken davayı açmasını patent sahibinden isteme hakkına sahiptir. Patent sahibinin bu talebi kabul etmemesi veya bildirim yapılmasından itibaren üç ay içinde gerekli davayı açmaması halinde, lisans alan artık kendi adına dava açabilecektir (m.148).

Bu çerçevede incelenmesi gereken bir başka ihtimal de lisans verme teklifidir. Patent sahibi patent konusu buluşu kullanmıyorsa, Enstitü'ye yapacağı yazılı bir başvuru ile, patent konusu buluşu kullanmak isteyen herkese lisans vereceğini bildirebilir. Enstitü bu teklifi patent siciline kaydederek ilan eder. Bu teklif üzerine lisans almak isteyen kişi talebini yazılı olarak Enstitü'ye bildirir ve bu talep patent sahibine iletilir. Tarafların lisans bedeli üzerinde anlaşamamaları halinde taraflardan birinin yaptığı talep üzerine yetkili mahkeme lisans bedelini tespit eder (m.95).

Zorunlu lisans ise, ancak, bir lisans sözleşmesine konu olmamış ya da lisans verilmesi teklifinde bulunulmamış bir patent için şu hallerde söz konusu olabilir: patent sahibi buluşunu kullanmıyorsa; patent konusu buluşun kullanılmasının önceki ta-

rihli bir patentle korunan buluşun kullanılması ile mümkün olması halinde (konuları bağımlı patentler); patent konusu buluşun kamu sağlığı veya millî savunma nedenleriyle kamuya yararlı olduğu hallerde (m.99). Zorunlu lisans verilmesi için talepte bulunmak isteyen kişi, önce, aynı patent için sözleşmeye dayalı lisans verilmesi amacıyla Enstitü'den aracılık etmesini isteyebilir. Bu arabuluculuk faaliyeti lisans sözleşmesi yapılması konusunda bir sonuç getirmezse, mahkmeden bir bedel karşılığında zorunlu lisans verilmesi talep edilebilir. Zorunlu lisans kural olarak inhisarî değildir; ancak, kamu yararı gerekçesiyle zorunlu lisansın inhisarî olarak verilebilmesi mümkündür (m.114). Zorunlu lisansta, lisans alan, patent sahibinin patentten doğan haklarına bir üçüncü kişi tarafından tecavüz edilmesi halinde, patent sahibinin 551 sayılı kararname uyarınca açabileceği davaları kendi adına açabilir. Zorunlu lisans sahibi alt lisans veremez (m.117).

Patent hakkı, koruma süresinin dolması, patent sahibinin patent hakkından vazgeçmesi, yıllık ücretlerin ve ek ücretlerin öngörülen sürelerde ödenmemesi hallerinden birisinin gerçekleşmesi durumunda sona erer (m.133). Bu şekilde sona eren bir patentin konusu toplumun malı sayılır ve bu husus Enstitü tarafından ilan edilir.

Patent alınan bir buluş 551 sayılı kanun hükmünde kararnamenin koruması altındadır. Artık, patent sahibinin izni olmaksızın buluş konusu ürünü kısmen veya tamamen üreterek taklit etmek; bu şekilde taklit edilen ürünleri satmak, dağıtmak, ticaret alanına çıkarmak, ithal etmek; patent sahibinin izni olmaksızın buluş konusu usulü kullanmak veya bu usulle doğrudan doğruya elde edilen ürünleri satmak, dağıtmak veya ticaret alanına çıkarmak ya da ithal etmek; patent sahibi tarafından sözleşmeye dayalı lisans veya zorunlu lisans yoluyla verilmiş hakları genişletmek veya bu hakları üçüncü kişilere devretmek; bütün bu fiillere iştirak etmek, yardım etmek ya da bu fiilleri teşvik etmek veya bu fiillerin yapılmasını kolaylaştırmak; kendisinde bulunan ve haksız olarak üretilen veya ticaret alanına çıkarılan eşyanın nereden alındığını veya nasıl sağlandığını bildirmekten kaçınmak fiilleri patentten doğan haklara tecavüz sayılır (m.136). Bu meyanda şu hususu da belirtmek gerekir ki, 551 sayılı kanun hükmünde kararnamenin sağladığı koruma sadece patente bağlanmış buluşlar için değil, daha başvuru aşamasında olan talepler yönünden de, başvurunun ilgili bülte de yayınlanmasından itibaren söz konusu olur (m.82). Hatta, patent başvurusu sahibinin izni olmadan başvuru konusu buluşu kullanan kişi, patent başvurusu veya patent başvurusunun kapsamından haberdar edilmişse, bu koruma başvurunun yayımlandığı tarihten önce de söz konusu olabilir. Başvuru aşamasındaki patent taleplerine ilişkin bu hükümlerin son derece tehlikeli ve suistimal edilmeye çok müsait olduklarını burada belirtmek gerekir.

Patentten doğan hakka tecavüz halinde patent sahibi mahkmeden şu taleplerde bulunabilir: tecavüzün durdurulması; maddî ve manevî zararın tazmini; patentten doğan haklara tecavüz suretiyle üretilen veya ithal edilen ürünlere, bunların

üretiminde doğrudan doğruya kullanılan araçlara el konulması; el konulan ürün ve araçlar üzerinde patent sahibine mülkiyet hakkının tanınması; tecavüzün devamının önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması ve bu çerçevede, el konulan ürünlerin ve araçların şekillerinin değiştirilmesi veya kaçınılmaz ise imhası; mahkeme kararının ilan yoluyla duyurulması. Bu talepleri halletmeye yetkili mahkeme, davacının ikametgahının bulunduğu veya suçun işlendiği ya da tecavüz fiilinin etkilerinin görüldüğü yerdeki mahkemedir. Patent sahibi, maddî tazminat talebi çerçevesinde sadece fiilî kaybını değil, ayrıca patent hakkına tecavüz dolayısıyla yoksun kaldığı kazancı da talep edebilir (m.140). Yoksun kalınan kazancın nasıl belirleneceği de kararnamede tespit edilmiştir.

551 sayılı kanun hükmünde kararnamede öngörülen davalarda asliye ticaret ve asliye ceza mahkemelerinden bir kısmının ihtisas mahkemeleri olarak görevlendirilmesi öngörülmüştür.

Bazı hallerde bir kimse başkasının patentine tecavüz edip etmediği hususunda tereddüte düşebilir. 551 sayılı kanun hükmünde kararnamede bu gibi durumlarda patente tecavüzün mevcut olmadığı hakkında bir dava açılmasına imkân vermiştir (m.149).

Patent sahibi, patent hakkına tecavüz teşkil eden olayların tespitini delil tespiti yolu ile mahkemeden isteyebilir (m.150). Ayrıca, tecavüzden doğan davaların etkinliğinin temin edilmesi için patent sahibi ihtiyatî tedbir kararı verilmesini de talep edebilir. Bu çerçevede, tecavüz fiilinin durdurulması istenebileceği gibi, patentten doğan haklara tecavüz edilerek üretilen veya ithal edilen şeylere veya patenti verilmiş usulün icrasında kullanılan vasıtalara Türkiye sınırları içinde veya gümrük ve serbest liman veya bölgelerde el konulması ve bunların saklanması da istenebilir. Hatta, patent sahibi, muhtemel zararının karşılanması için teminat verilmesini dahi tedbiren talep edebilir (m.152).

551 sayılı kanun hükmünde kararnamede bir de "faydalı model belgesi" olarak adlandırılan yeni bir kavramı Hukukumuzda dahil etmektedir. Batı hukuklarında bu kavram, teknik ilerlemeler nedeniyle çok çabuk demode olacak ve bu nedenle de sahibini etrafı bir araştırmanın gerektirdiği masrafları yapmaya ve uzun süre beklemeye zorlamanın lüzumsuz addedildiği buluşlar düşünülerek ihdas edilmiştir. 551 sayılı kanun hükmünde kararnamenin de aynı düşüncenin etkisi altında olduğunu, faydalı model belgesi verilebilmesi için tekniğin bilinen durumuna ilişkin bir araştırma raporunun düzenlenmesinin şart kılınmamış olmasından anlıyoruz (m.160, son fıkra). Ama, tıpkı patentlerde olduğu gibi, bir buluşa faydalı model belgesi verilebilmesi için o buluşun yeni ve sanayiye uygulanabilir olması gerekmektedir (m.154). Enstitü bu şartların mevcut olduğu kanaatine varırsa başvuruyu ilan ederek toplumun incelemesine açar. Ancak, bu ilan üzerine faydalı model verilmesi için gerekli şartların yerine gelmediği gerekçesiyle üçüncü kişiler tarafından yapılabilecek itirazlara baş-

vuru sahibine Enstitü tarafından faydalı model belgesi verilmesini engelleyici bir etki tanınmamıştır; diğcr bir deyişle, bu itirazlara rağmen başvuru sahibine faydalı model belgesi verilir (m.161). Üçüncü kişiler bu tür iddialardan bir sonuç almak istiyorlarsa, bunları mahkemeye intikal ettirerek verilmiş bulunan faydalı model belgesinin hükümsüzlüğüne karar verilmesini sağlamalıdır (m.165). Faydalı model belgesi, patent sahibine tanınan korumanın aynısını sağlar; ama koruma süresi 10 yıldır ve bu süre uzatılmaz (m.164).

551 sayılı kanun hükmünde karnamenin ne gibi sonuçlar vereceği şimdiden tam olarak kestirilemez, bunu uygulama gösterecektir. Şu kısa süre içindeki gelişmeler karnamenin bazı hükümlerinin son derece cüretkâr ve radikal çözümler getirdiğini ve bu hükümlerin suistimal edilmeye çok açık olduğunu göstermektedir. Karnamenin en önemli yanı; patent konusundaki yetersiz mevzuatımızı bir ölçüde ıslah etmesi ve bu mevzuat ile Avrupa Topluluğu ve Topluluğa üye ülkeler mevzuatı arasında belli bir paralelliği sağlaması olmuştur. Bu paralellik daha iyi ve ülkemiz şartlarına daha uygun bir şekilde sağlanabilir miydi, Topluluğa üye Devletlerin bu alandaki şikâyetleri ve aksaklık gözlemleri yeterli bir şekilde incelenmiş midir, ilgili çevrelerin ve özellikle üniversitelerin görüşlerine yeterince başvurulmuş mudur, bütün bunlardan ciddi şekilde şüphe edilebilir. Fakat, her şeye rağmen, mevzuatımızı Avrupa Topluluğu ve Topluluğa üye ülkeler mevzuatı ile aynı paralele oturtan bu teşebbüsü şu aşamada desteklemek ve ortaya çıkabilecek eksiklik ve aksaklıkları zaman içinde gidermeye çalışmak gerektiği kanaatindeyim.